

בס"ד, כ"ח שבט התשפ"ו

## מנחות ל"ה – סדר הפרשיות, כשרות הבתים והרצועות, והלכות תפילין

### שאלות:

1. צבי, סופר סת"ם חושש שהוא התבלבל בסדר הפרשיות בתפילין, הוא חייב לפתוח ולבדוק?

### דיני החלפת פרשיות בתפילין

- **רב חננאל** אמר בשם **רב**: שאם החליף פרשיות של התפילין – הן פסולות. **אביי** אמר: שהאיסור הוא רק כשהחליף פרשה פנימית לחיצונית, כמו "והיה כי יביאך" במקום "קדש לך" או חיצונית לפנימית. אבל אם החליף פרשיות פנימיות בינן לבין עצמן כמו למשל אם הקדים 'שמע' ל'והיה כי יביאך', או חיצונית בינן לבין עצמן – לא פסול.
- **רבא** הקשה על **אביי**: למה יש הבדל? אם החלפה בין פנימית לחיצונית פסולה בגלל שהפרשה שצריכה להיות חיצונית (שתראה אוויר) אינה רואה אוויר, והפנימית רואה אוויר כלומר, בצד החיצוני של הבית; אז גם החלפת חיצונית לחיצונית פסולה! הרי הפרשה של ימין רואה אוויר של שמאל, ולהפך!
- לכן למסקנה: כל שינוי בסדר הפרשיות – פוסל.

2. לערן יש טלית בצבע תכלת, הוא יכול להתאים אליה את רצועות התפילין, גם בצבע תכלת?

### הלכות תפילין (הלכה למשה מסיני)

- **תיתורא**: **רב חננאל** אמר בשם **רב**: שתיתורא (בסיס התפילין, שהוא אחד מצדדי הבית שהוא ארוך יותר, אותו כופלים על תחתית התפילין של ראש, ותופרים אותו, והוא נקרא תיתורא כי הוא ישר וחלק כמו לוח של גשר) – זו הלכה למשה מסיני.
- **מעברתא**: **אביי** אמר: מעברתא (כשמקפלים את התיתורא מקום הקיפול לא צמוד לבית ונוצרת שם מעין לולאה בעור, שדרכה משחילים את הרצועה ואפשר למשוך אותה לכאן או לכאן לקצר או להאריך, ולכן החלק הזה נקרא מעברתא) – וגם זה הלכה למשה מסיני.
- **שי"ן**: **אביי** גם אמר: ששי"ן של תפילין (הקמטים בצורת שי"ן בבית החיצוני) – הלכה למשה מסיני. וגם צריך שהחריץ שבין בית לבית יגיע עד למקום התפר (התיתורא). **רב דימי מנהרדעא** חלק ואמר: שמספיק שניכר שיש חריץ. והגמרא מביאה עוד מחלוקת ביניהם: **אביי** אמר: שהקלף צריך בדיקה מוקדמת, שמא יש בו ריעותא (נקב). **רב דימי מנהרדעא** חלק ואמר: שלא צריך, כי הקולמוס בודק את זה תוך כדי כתיבה.
- **רצועות שחורות**: **רבי יצחק** אמר: שרצועות שחורות – הלכה למשה מסיני. הגמרא מקשה מברייטא ומסיפורים על תנאים, שלכאורה מתירים גם צבעים אחרים (ירוקות, שחורות, לבנות). אבל אדומות אסורות, כי זה נראה שיש לו חטטים, כלומר פצעים, או שהוא בעל אישה נידה והרצועה נצבעה בדם. הגמרא **תרצה**: שהברייטא מדברת על הצד הפנימי של הרצועות, ובכל זאת אדומות אסורות, שמא תתהפך לו הרצועה ויחשדו בו.

○ תפילין מרובעות: הברייתא אומרת: שתפילין מרובעות – הלכה למשה מסיני.

- **רב פפא אמר:** שהתפילין צריכות להיות מרובעות בתפרן (שלא למשוך את חוט התפירה יותר מדי שלא יפגע באורך או ברוחב) ובאלכסון (שהאורך והרוחב שווים). הגמרא מנסה להביא ראיה ממשנה שאומרת שתפילין עגולות (כמו אגוז או כדור) פסולות. אבל הגמרא דוחה את הראיה: כי הפסול הוא רק אם הן מחודדות כאגוז וגורמות סכנה (שלא יכנס לו לתוך הראש אם יתקל במשהו). אבל אם הבסיס הוא עיגול שטוח, יכול להיות שזה כשר.

3. למיכאל יש נקב קטן בתפילין של ראש, האם הם פסולות?

### כשרות בתי התפילין

- **רב הונא אמר:** תפילין כל זמן שפני טבלא (כל העור החיצון של הבית) קיימת – כשרות.
- **רב חסדא אמר:** אם נפסקו שתיים (שתי דפנות פנימיות בין ארבעת הבתים של תפילין של ראש) – כשירות. שלש – פסולות.
- **ורבא סייג:** שאם נפסקו שתיים כשירות – רק אם נפסקו שלא זה כנגד זה (למשל הראשון והשלישי, כשבית שני שלם ביניהם), אבל אם נפסקו בתים סמוכים – פסולות. וזה רק בתפילין חדשות, שאז מוכח שהעור מקולקל מלכתחילה. אבל ישנות – כשרות כי זה תהליך טבעי עם הזמן.

○ **ורב יוסף נתן לאביי** שתי שיטות להגדיר חדשות מול עתיקות:

1. אם מותחים את הקלף והוא מתכווץ וחוזר למקומו – ישנות. אם לא חוזר למקומו – חדשות.

2. אם מושכים את הרצועה של התפילין (כשמישהו מחזיק את התפילין עצמן) ואינן מתנתקות – חדשתא - חדשות. אם הן מתנתקות – עתיקתא.

4. לדב נחתכה הרצועה הימנית של תפילין של ראש, התפילין פסולות?

### דיני הרצועות וברכה

- **רצועה שנפסקה:** אביי ישב לפני **רב יוסף** ונקרעה לו הרצועה של התפילין, והוא שאל אותו האם אפשר לקשור אותה. **רב יוסף** השיב: "קְשַׁרְתָּם" כתיב – צריכה להיות קשירה תמה (שלמה), ולא קשורה.
- **תפירה:** **רב אחא בריה דרב יוסף** שאל את **רב אשי** האם מותר לתפור את הרצועה מהצד הפנימי שהתפירה לא תיראה בחוץ. **רב אשי** השיב: צא וראה כיצד נוהגים, כלומר, מכיוון שלא נוהגים ככה אל תעשה.
- **גרדומי רצועות (שיעור):** **רב פפא אמר:** שגרדומי רצועות (שנחתכו הרצועות ששורדות מהתפילין של ראש ומה שנשאר מהם קצת, קרוי גרדומים) – כשירות. הגמרא דוחה את דברי **רב פפא**, כי בניגוד לגרדומי תכלת וגרדומי אזור שהם תשמישי מצווה, מדובר בתפילין שהם תשמישי קדושה.
- **רמי בר חמא** אמר בשם **ריש לקיש:** שהשיעור המינימלי שצריך להישאר בגרדומים של רצועות הוא, עד אצבע צרדה (צרדה כלומר, אצבע שהיא צרה לזו, כלומר סמוכה לאגודל).

**רב כהנא** נתן שיעור "כפוף", קטן (מהאצבע עד האמה). **רב אשי** נתן שיעור "פשוט" (מהאגודל עד האצבע).

והגמרא מביאה כיצד נהגו להניח את רצועות הראש: **רבה** היה קושר ופושט אותן לאחוריו. **רב אחא בר יעקב** היה קושר ומשלש אותם (קולע אותם כמו צמה). **מר בריה דרבנא** היה עושה כמנהגו, מקדימה.

**קשר תפילין** (הלכה למשה מסיני): **רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת** (בשם רב) **אמר**: קשר של תפילין – זו הלכה למשה מסיני (צורת ד' בראש, ש' על הבית, וי' קשר קטן בתפילין של יד כמו שאנחנו נוהגים).

▪ **רב נחמן אמר**: ונוייהן לבר (הצד השחור היפה צריך להיות בחוץ, לפי הפירוש השני ברש"י). **רב אשי** ישב לפני **מר זוטרא** והתהפכה לו הרצועה, **ומר זוטרא** שאל אותו האם הוא לא סובר שהצד היפה צריך להיות בחוץ, והוא השיב שהוא לא שם לב.

▪ מקור לקשר: **ר' שמעון חסידא אמר** שהקב"ה הראה למשה את קשר של תפילין (מהפסוק "וְרָאִיתָ אֶת אַחֲרָיו"). **ורבי אליעזר הגדול אומר** ש"וְרָאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שֵׁם ד' נִקְרָא עָלָיו וִירָאוּ מִמֶּךָ" אלו תפילין שבראש.

▪ **מיקום הקשר**: **רב יהודה אמר**: הקשר צריך שיהא למעלה (בגובה הראש ולא על העורף), כדי שיהו ישראל למעלה, וצריך שיהא כלפי פנים (בעורף, כדי שהנוי יהיה בחוץ).

○ **ברכת תפילין**: **שמואל אמר**: שמברך עליהן משעת הנחתן.

▪ הגמרא **מקשה** **שרב יהודה** אמר בשם **שמואל** שכל המצוות מברכים עליהן עובר לעשייתן. **לכן אביי ורבא תירצו**: שמברך עליהם משעת הנחה ועד שעת קשירה, שקשירתן היא עשייתן, ולכן זה עדיין נחשב "עובר לעשייתן".